

WŁADYSŁAW MAKARSKI

POCHODZENIE NAZWISKA *BRAJERSKI*

Wymienione w tytule nazwisko stanowi antroponim, który w ogólnej percepcji niezupełnie jest czytelny. Prowokuje to do podjęcia bliższej jego analizy onomastycznej.

Forma na *-ski* pozwala umieścić go w kontekście typowo polskich struktur nazwiskowych wywodzących się z najwcześniejszego okresu kształtowania się odmiejscowego nazwiska szlacheckiego typu *Bieliński: Bieliny, Dąbrowski: Dąbrowa, Zebrzydowski: Zebrzydowice*¹, później szerzącego się także wśród mieszczan i chłopów jako forma powielona, tworzona od różnorodnych podstaw antroponimicznych i apelatywnych, np. *Bednarski: Bednarz, Lewicki: lewy*², *Wojtkowski: Wojtek*.

Ustalenie szczegółowej funkcji formantu *-ski* w omawianym nazwisku wymaga rozwiązania jego tematu *Brajer-*. Zarówno kojarzony z tym pniem pierwiastek *braj-*, widoczny w rzeczowniku *braja* (*// bryja // breja // brej*) 'kasza, papka, mada, błoto' < niem. *brei*³, jak i sufiks *-er*, typowy dla niemieckich rzeczownikowych apelatywów i antroponimów⁴, wskazują na niemieckie pochodzenie całej konstrukcji *Brajer*. Badane zatem nazwisko jawi się jako hybryda dwujęzyczna z polskim formantem *-ski* i obcą podstawą *Brajer*, stanowiącą spolszczoną formę graficzną ogólnoniemieckiego *Breier* bądź jego południونيemieckiego wariantu graficznego *Braier*⁵.

¹ J. Bystroń. *Nazwiska polskie*. Lwów-Warszawa 1936 s. 35-47.

² Tamże s. 108, 118-130; S. Gala. *Przeniesienia, derywaty, powielenia w antroponimii polskiej*. „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 26:1980 s. 46.

³ *Słownik języka polskiego*. Red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki. T. 1. Warszawa 1900 s. 204; *Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski, T. 1. Warszawa 1958 s. 640.

⁴ H. Paul. *Deutsche Grammatik*. Bd 5. Halle 1920 s. 58-63; A. Heintze, P. Cascorbi. *Die deutschen Familiennamen*. Halle 1925 s. 165; W. Henzen. *Deutsche Wortbildung*. Halle 1947 s. 160-165; M. Gottschald. *Deutsche Namenkunde*. Berlin 1971 s. 252.

⁵ H. Paul. *Deutsche Grammatik*. Bd. 1. Halle 1916 s. 219 n.; V. Michels. *Mittelhochdeutsches Elementarbuch*. Heidelberg 1921 s. 49; Heintze, Cascorbi, jw. s. 91.

Nieobecność w języku polskim apelatytu zapożyczonego *brajer, jak też nazw miejscowych z tym tematem wykluczają interpretację nazwiska *Bra-jerski* jako derywatu adapelatytu lub odtoponomastycznego. Pozostaje wyjaśnienie jego genezy jako formy utworzonej od niemieckiej nazwy osobowej *Bre(-a)ier*. Jakie jest pochodzenie tej nazwy?

Formacja ta poświadczona źródłowo jako *Breyer*, *Breier*⁶, a także korespondująca z nią południowoniemiecka forma *Preyer* (z ubezdźwięcznionym *b*)⁷ czy też *Breiner* (z tematem dialektycznym *brein* < *brei*⁸ bądź też z wtórnym sufiksalnym *n* wprowadzonym na wzór pierwotnych formacji na *-ner*, por. *Bilder* // *Bildner*, *Gurter* // *Gurtner*, *Schaffer* // *Schaffner*⁹) mogą być wyjaśnione wielorako.

Pierwszą interpretację narzuca kojarzony z tymi formami nowoniemiecki apelatyt *Brei* < śrwn. *bri(e)*¹⁰ lub wtórny wobec niego toponim *Brei (n.m. *Braja: pol. *braja*). Biorąc pod uwagę znaczenia tego apelatytu: historyczne 'Sud, Gekochtes', współczesne środkowo- i dolnoniemieckie 'dick gekochte Speise', południowoniemieckie 'Grütze', a nawet 'Hirse'¹¹ (por. pol. *kasza*, *krupy*¹²), jak też na podstawie różnorodnego znaczenia sufiksu *-er* tworzącego nomina agentis typu *Bäcker*, *Lehrer*, *Maurer*¹³ (por. pol. rodzime *koszarz*, *młynarz* i zapożyczenia niemieckie, jak *drukarz*, *grabarz*, *kuśnierz*, *płatnerz* itp.¹⁴) oraz nazwy odtoponomastyczne, np. *Breslauer*: *Breslau*, *Jener*: *Jena*, *Norweger*: *Norwegen*¹⁵ (por. pol. odmiejscowe nazwiska na *-ski* równoległe do niem. form na *-er*: *Krakowski* // *Krakower*, *Nyski* // *Nyser*, *Sokolnic(s)ki* // *Sokolnik*¹⁶) i niekiedy także rzeczowniki znamionujące typu *Witwer*, *Tauber*¹⁷ (por. pol. dawne *mosarz* i nōwsze *herbaciarz*, *kobieciarz*¹⁸), ustalić

⁶ Heintze-Cascorbi, jw. s. 139; Gottschald, jw. s. 205.

⁷ Gottschald, jw. s. 205; Paul, jw. Bd. 1 s. 105, 263.

⁸ Heintze, Cascorbi, jw. s. 140.

⁹ Henzen, jw. s. 161.

¹⁰ K. Trübner. *Deutsches Wörterbuch*. Bd. 1. Berlin 1939 s. 424.

¹¹ M. Heyne. *Deutsches Wörterbuch*. Bd. 1. Leipzig 1890 szp. 486 n.; Trübner, jw. s. 424; F. Kluge. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin 1963 s. 98.

¹² *Słownik polszczyzny XVI w.* T. 10. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976 s. 162; t. 11. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978 s. 272.

¹³ Paul, jw. Bd. 5 s. 59 n.; Henzen, jw. s. 162.

¹⁴ W. Doroszewski. *Monografie słowotwórcze. Formacje z elementem -r- w części sufiksalnej*. „Prace Filologiczne” 15:1931 cz. 2 s. 298 n.; G. Korbut. *Wyrazy niemieckie w języku polskim pod względem językowym i cywilizacyjnym*. Warszawa 1935 s. 108n.

¹⁵ Paul, jw. Bd. 5 s. 59; Heintze, Cascorbi, jw. s. 165.

¹⁶ *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. 3. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971-1973 s. 131; t. 4. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974-1976 s. 83; t. 5. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977-1980 s. 143.

¹⁷ Paul, jw. Bd. 5 s. 58.

¹⁸ J. Łoś. *Gramatyka polska*. Cz. 2. Lwów-Warszawa-Kraków 1925 s. 42n.; Doroszewski, jw. s. 299; Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa 1965 s. 199.

można różne znaczenia stosunkowe obydwu tych komponentów formy *Bre(-a)ier*: a) 'młynarz produkujący kaszę, krupy', por. n.o. *Grütznier // Grü(t)-zmüller // Grützmacher*¹⁹ (por. pol. *krupiarz*²⁰, n.o. *Krupiarz*²¹); b) 'ten, co gotuje (kaszę, krupy)', por. n.o. *Koch*²² (por. pol. *kucharz* < śrwn. *kuchenaere*²³, n.o. *Kucharz*²⁴); c) 'ten, co uprawia proso', por. n.o. *Breimeyer, Weinacker, -gart(ner)*²⁵ (por. pol. *badylarz, szkótkarz*²⁶); d) 'mieszkaniec miejsca błotnego nazywanego metaforycznie *Brei', por. płdniest. n.m. *Prein* = ogniem. **Brei*²⁷ (por. pol. n.m. *Brejówka, Kulaszne, Kulesza, Krupa*²⁸); e) 'amator kaszy, krup, kule(-a)szy', por. n.o. *Brotesser, Fischesser*²⁹ (por. pol. *boćwiniarz, kartoflarz*³⁰, etnonimy typu *Konojady, Rakojady, Żabojady*³¹).

Poza powyższą analizą formy *Bre(-a)ier*, opartą na założeniu pierwotności jej rdzenia *bre(-a)i-*, możliwe jest także wyjaśnienie genezy tego antroponimu zakładające, iż stanowi on postać wtórną jakiejś historycznej formy wyjściowej. Może nią być średniowysokoniemieckie appellativum dewerbatywne *briuwer* < *-*aere* 'coctor, coctor cerevisiae': *briuwen* 'kochen und sieden (Bier, Wein, Met)' (wsp. *Brauer: brauen*)³² lub nieco późniejsze *bräuer*, stanowiące przegłoszony wariant formy *brauer*³³ (por. częste wahania w zakresie przegłosu form na -*er*: *Forster // Förster, Kohler // Köhler, Schafer // Schäfer* itp.³⁴), pochodnej od dialektycznego (środkowoniemieckiego) **brüwer: brüwen* < *briuwer: briuwen*³⁵ (stp. *browarz* 'człowiek warzący piwo, braxator'³⁶ < śrn. *browwer // brüwer // briuwer*³⁷, n.o. *Browar-czyk*³⁸;

¹⁹ Gottschald, jw. s. 304.

²⁰ A. Brückner. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa 1970 s. 272.

²¹ S. Kozierowski. *Nazwiska, przezwiska, przydomki, imiona polskie niektórych typów słowotwórczych*. Poznań 1938 s. 91.

²² Gottschald, jw. s. 375.

²³ L. Moszyński. *Geografia niektórych zapożyczeń niemieckich w staropolszczyźnie*. Poznań 1954 s. 62.

²⁴ Kozierowski, jw. s. 91.

²⁵ Heintze, Cascorbi, jw. s. 141, 380.

²⁶ *Słownik języka polskiego*. Red. Doroszewski t. 1 s. 293; t. 8. Warszawa 1966 s. 1115.

²⁷ Gottschald, jw. s. 206.

²⁸ *Spis miejscowości PRL*. Warszawa 1967.

²⁹ Gottschald, jw. s. 209, 263.

³⁰ *Słownik języka polskiego*. Red. Karłowicz t. 1 s. 180; t. 2. Warszawa 1902 s. 282.

³¹ H. Górniewicz. *Slawische zweigliedrige Bewohnernamen in ihrer Beziehung zu Appellativen und Personennamen*. „Onomastica Slavogermanica” 5:1970 s. 47.

³² J. und W. Grimm. *Deutsches Wörterbuch*. Bd. 2. Leipzig 1860 szp. 321n.; M. Lexer. *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch*. Leipzig 1940 s. 26.

³³ Heintze, Cascorbi, jw. s. 139.

³⁴ Paul, jw. Bd. 1 s. 249; Henzen, jw. s. 163n.

³⁵ Paul, jw. Bd. 1 s. 226; Michels, jw. s. 100.

³⁶ *Słownik staropolski*. T. 1. Warszawa 1953-1955 s. 165; *Słownik polszczyzny XVI w.* T. 2. Wrocław-Warszawa-Kraków 1967 s. 456.

³⁷ Moszyński, jw. s. 54; Kluge, jw. s. 96.

stp. *mielcarz* 'ten, co sól robi' < śrwn. *malzer* // *melzer* 'brasiator, braxator'³⁹, n.o. *Mielcarz*⁴⁰; rodzime *piwowar*⁴¹, n.o. *Piwowar*⁴²; *win(i)arz*⁴³, n.o. *Winiarz*⁴⁴; *miodowar*⁴⁵; *gorza(-e)lnik*⁴⁶, n.o. *Gorzelnik*⁴⁷). Analizowana forma *Bre(-a)ier* to rezultat rozwoju fonetycznego śrwn. *Briuwer* w regionalne (bawarskie) *Breuer*⁴⁸ (zgodnie z przejściem śrwn. *iu* w *eu*⁴⁹) oraz dalszego dialektycznego przekształcenia formy *Breuer* czy też *Bräuer* w *Breier* (z *e(-ä)u* > *ei* powstałym w wyniku pominięcia zaokrąglenia warg⁵⁰), a fakultatywnie także w formę graficzną *Braier* (zgodnie ze wspomnianą już manierą południowoniemiecką). Potwierdzeniem takiej interpretacji są historyczne poświadczenia różnych wariantów fonetycznych tej nazwy (funkcjonującej samodzielnie w formie pełnej morfologicznie lub skróconej bądź jako komponent nazwy złożonej), por. Marquardus dictus *Briuwo* 1285 r.⁵¹, *Medebruwer* 'Metbrauer' 1263 r., *Weinbreuer* 1635 r., *Wienbräuer* // *Wienbreier* 1665 r.⁵², *Broyhan* 1650 r.⁵³, współczesne *Brauer*, *Bräuer*, *Breuer*, *Breyer*, *Breier*, *Bräu*, *Brey*, *Prey*⁵⁴, oraz proporcjonalnych szeregów wariantów nazw na *-er*, por. *Bauer*, *Pau(e)r*, *Beuer-*, *Beiermann*; *Bläuer*, *Bleuer*, *Bleier*, *Pleyer*; *Geier*, *Geyer*, *Gayer*, *Gaier*; *Hauer*, *Wald(h)äuer*, *-eyer*, *Baumheier*; *Maurer*, *Mäurer*, *Meurer*; *Rauber*, *Räuber*, *Reuber*, *Raiber*; *Stauber*, *Stäuber*, *Stoiber*, *Steuber*, *Steiber*, *Staiber* i inne⁵⁵.

W świetle powyższego wywodu antroponim *Bre(-a)ier* prezentuje się raz jeszcze jako forma adapelatywna mieszcząca się w grupie popularnych nazw osobowych odzawodowych. Wziąwszy pod uwagę wszystkie dotychczasowe wyjaśnienia tego antroponimu, można określić go jako strukturę na *-er* mieszcząca się w trzech grupach znaczeniowych nazw osobowych: odzawodowych, odmiejscowych i znamionujących. Wraz z nimi zaliczony być może do najliczniejszej i najpóźniejszej klasy antroponimów nazwiskowych,

³⁸ *Spis telefonów miasta st. Warszawy 1976/78*. Warszawa 1976.

³⁹ Moszyński, jw. s. 66.

⁴⁰ *Spis telefonów*.

⁴¹ *Słownik staropolski*. T. 6. Wrocław-Warszawa-Kraków 1970 s. 146.

⁴² *Spis telefonów*.

⁴³ B. Linde. *Słownik języka polskiego*. T. 6. Lwów 1860 s. 329.

⁴⁴ *Spis telefonów*.

⁴⁵ B. Linde. *Słownik języka polskiego*. T. 3. Lwów 1857 s. 123.

⁴⁶ *Słownik języka polskiego*. Red. Karłowicz t. 1 s. 879.

⁴⁷ *Spis telefonów*.

⁴⁸ Trübner, jw. s. 414; H. Paul. *Deutsches Wörterbuch*. Tübingen 1966 s. 111.

⁴⁹ Paul. *Deutsche Grammatik*. Bd. 1 s. 226n.

⁵⁰ Tamże s. 222.

⁵¹ J. Brechenmacher. *Deutsche Sippennamen*. Tl. 1. Görlitz 1936 s. 79.

⁵² M. Bahlow. *Deutsches Namenlexicon*. München 1967 s. 73, 561.

⁵³ Gottschald, jw. s. 206.

⁵⁴ Heintze, Cascorbi, jw. s. 139; Gottschald, jw. s. 205n.

⁵⁵ Heintze, Cascorbi, jw. s. 126n., 135, 184, 204n., 273, 307, 347; Gottschald, jw. s. 183n., 197, 282, 318, 424, 482, 551.

funkcjonujących jako komponenty dwuczłonowych nazwań osobowych fakultatywnie już w okresie staro- i średnio-niemieckim, a obligatoryjnie w nowoniemieckim⁵⁶.

Niemieckie nazwisko *Bre(-)ier*, przytoczone tu w różnych historycznych wariantach, rejestrowane jest także na gruncie polskim jako jedno z nazwisk importowanych przez osadników niemieckich, którzy napływali do Polski w różnych okresach, począwszy od wczesnego średniowiecza, w związku z aneksją pewnych jej regionów (Pomorza, Śląska, Wielkopolski, Galicji), jak również pokojową kolonizacją miast i wsi na terenie całego kraju⁵⁷. Lista poświadczeń form tego nazwiska wyekscerpowanych z różnorodnych źródeł wskazuje na jego obecność już w średniowieczu: na Śląsku, por. Gerhard *Breuer* 1314 r. (Brzeg), *Brewer* 1420 r. (Wrocław)⁵⁸; w Małopolsce, por. Hannus *Brawir* 1396 r. // Johannes *Brewer* 1397 r. (Kraków), Hannus *Brewer* 1438 r. (Kraków), Matis *Brawler* 1487 r. (Kraków)⁵⁹; w Wielkopolsce, por. Niclos *Brewer* 1427 r. (Poznań)⁶⁰. Rejestrują je także źródła dla epok późniejszych: na Śląsku, por. Adam *Breuer* 1552 r. (Świdnica)⁶¹, Christoph *Breuer* 1629 r. (Łądek), *Breuer* 1837-1845 r. (okręg Szprotawy)⁶²; w Małopolsce, por. Jan *Brawler* 1639 r. (Kraków)⁶³; na Kujawach, por. nazwisko rodowe *Brauer* po 1772 r. (okręg Torunia)⁶⁴; na Mazowszu, por. Wilhelm *Brauer* 1794 r. (okręg Warszawy)⁶⁵. Dziś nazwisko to notowane jest w różnych punktach całej Polski, por. *Brauer* (Bydgoszcz, Chełm, Gdańsk, Katowice, Lublin, Toruń), *Brojer* (Warszawa), *Broy* (Katowice), *Brejer* (Bydgoszcz, Warszawa, Włocławek), *Brajer* (Bydgoszcz, Kraków, Łódź), *Prajer* (Gdańsk, Wrocław)⁶⁶.

⁵⁶ Stanowią one trzecią z kolei warstwę nazw osobowych po najstarszych rodzimych imionach germańskich typu *Albrecht*, *Arnold* i późniejszych zapożyczonych imionach chrześcijańskich typu *Paul*, *Peter*, zob. Heintze, Cascorbi, jw. s. 9-70; Gottschald, jw. s. 73-86.

⁵⁷ A. Brückner. *Dzieje kultury polskiej*. T. 1. Kraków 1931 s. 332-339, 522; t. 4. Kraków-Warszawa 1946 s. 16-19, 129-181; J. Siatkowski. *Wpływ poszczególnych dialektów niemieckich na język polski*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 7:1967 s. 38-44; Z. Klemensiewicz. *Historia języka polskiego*. Warszawa 1980 s. 136, 342.

⁵⁸ *Codex diplomaticus Silesiae*. Bd. 9. Breslau 1870 s. 272; Bd. 11. Breslau 1882 nr 41.

⁵⁹ *Księga przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1392-1506*. Kraków 1913 nr 607, 749, 4900, 8347.

⁶⁰ Tamże nr 3990.

⁶¹ *Scriptores rerum siliesiacarum*. T. 11. Breslau 1878 s. 38.

⁶² *Codex* Bd. 34. Breslau 1929 s. 45; Bd. 31. Breslau 1925 s. 70.

⁶³ *Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej*. T. 6. Buenos Aires-Paryż 1974 s. 67.

⁶⁴ *Rody ziem pruskich*. Zestawił J. Krzepela. Kraków 1927 s. 112.

⁶⁵ *Akty powstania Kościuszki*. T. 3. Wrocław-Kraków 1955 s. 217.

⁶⁶ Na podstawie aktualnych spisów telefonów mieszkańców poszczególnych miast wojewódzkich.

Stratygrafia i geografia tych form wskazują na przenikanie analizowanego nazwiska na terytorium Polski począwszy od środkowej fazy okresu staropolskiego przede wszystkim szlakiem południowym przez Śląsk do Małopolski, Wielkopolski, na Kujawy i Mazowsze. Przewaga wczesnych zapisów typu *Breu(-w)er* świadczy o tym, że dzisiejsze nazwisko *Brajer* stanowi formę pochodną w pierwszej kolejności od wysokoniemieckiego *Breuer* < *Briuwer*, którą przenieśli koloniści z Bawarii lub Austrii wędrujący na Śląsk przez północno-zachodnie Czechy podnóżem Rudaw bądź przez Morawy. Rzadsze formy typu *Brau(-w)er*, później przekształcane w *Bräuer* > *Brejer* > *Brajer*, oparte na środkowoniemieckiej podstawie *brauer* < *briuwer* mogą wiązać się z drugim głównym szlakiem osadniczym prowadzącym od Frankonii przez Turynię, Saksonię na Śląsk i dalej w głąb Polski⁶⁷. Brak dawnych poświadczeń w rodzaju *Bre(-a)jer* sugeruje, iż analizowana forma w takiej właśnie postaci teoretycznie tylko może stanowić derywat pochodny od historycznej podstawy *brei* (pol. *braja*). W rzeczywistości najprawdopodobniej jest formą rozwojową antroponimu legitymującego się odległą tradycją, nawiązującego do podstawy *briuwer* (dziś *Brauer*).

Omawiany antroponim mieści się w szerokim kontekście nazw osobowych pochodzenia niemieckiego, stanowiących poważny procent całego polskiego zasobu antroponimicznego. Pod względem morfologicznym najbliższe temu nazwisku są liczne formy na *-er*, *-ar*, niekiedy polonizowane na *-erz*, *-arz*, por. *Bangierz* // *Bengierz*, *Bargar* // *Berger*, *Brennar* // *Brenner*, *Falkar* // *Falker*, *Garbarz* // *Garber*, *Gertler* // *Gortlar*, *Haftarz* // *Hafter(z)* // *Hefter(z)*, *Kacer(z)* // *Kacyrz*, *Karbaner* // *Karbarz*, *Korber* // *Korbirz*, *Korsnar* // *Korsner* // *Kuśnierz*, *Molnar* // *Molner*, *Szafar* // *Szafarz* // *Szafer* // *Szefer*, *Szreder* // *Szrodar*, *Walcerz* // *Walcyrz* // *Walter*, *Wernar* // *Wiernarz* // *Wiernierz* itp.⁶⁸ W obrębie tej grupy morfologicznej oraz innych odmienny kontekst dla nazwiska *Brajer* wyznaczają antroponimy o podobnych cechach fonetycznych w zakresie tematu, por. *Faust* 1448 r. // *Feust* 1401 r., *Frayn* 1450 r. // *Froyn* 1441 r. // *Frey*n 1443 r., *Geisler* 1449 r. // *Gayslar* 1451 r., *Leymit(er)* 1396 r. // *Laymiter* 1462 r., *Newdecker* 1461 r. // *Neydeker* 1464 r. // *Naydekyer* 1462 r., *Rey* 1377 r. // *Ray* 1378 r., *Sneyder* 1395 r. // *Snayder* 1495 r., *Staudener* 1425 r. // *Stewardner* 1413 r., *Weyner* 1492 r. // *Wayner* 1380 r. itp.⁶⁹ Podane warianty stanowią potwier-

⁶⁷ O szlakach wędrowek niemieckich zob. Siatkowski, jw. s. 39 n.

⁶⁸ Słownik staropolskich nazw osobowych. T. 1. Wrocław-Warszawa-Kraków 1965-1967 s. 85, 92, 245; t. 2. Wrocław-Warszawa-Kraków 1968-1970 s. 25, 81, 101, 244, 513, 534; t. 3 s. 81, 88, 548; t. 5 s. 271, 325; t. 6. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1981 s. 10, 66; por. także Kozierowski, jw. s. 88-92; B. Siciński. *Zachodnio-słowiańsko-niemieckie hybrydy nazwiskowe z przyrostkiem -er w wiekach XIV-XV*. „Onomastica Slavogermanica” 2:1966 s. 83-109.

⁶⁹ *Słownik staropolskich nazw osobowych* t. 2 s. 27n., 60, 74n.; t. 3 s. 221; t. 4 s. 27, 456; t. 5 s. 314, 333; t. 6 s. 8.

dzenie wyników rozważań etymologicznych nad formą *Brajer* i pozwalają dokładniej sprecyzować chronologię omawianych procesów fonetycznych wiążących się z historycznym rozwojem tej formy, umiejscawiając je przy końcu epoki staropolskiej, a w języku niemieckim w schyłkowej fazie okresu średniowiecznego.

Nazwisko *Brajer* funkcjonujące na gruncie polskim w formie spolszczonej jedynie pod względem graficznym (niem. *e(-a)i* > pol. *aj*) mogło podlegać bardziej radykalnemu spolszczeniu poprzez wyrównanie do wzorca nazwiskotwórczego na *-ski*, przybierając formę *Brajerski*. Ów zabieg powielania struktur na *-ski* (czy też wtórnych na *-cki*, *-o(-e)wski*), stosowany często wobec różnorodnych nazwisk rodzimych w celu nadania im typowo polskiej starej szlacheckiej formy, będący przejawem zatarcia pierwotnej funkcji formantu lokalizującego *-ski* w najstarszych nazwiskach odmiejscowych, stał się podstawowym środkiem morfologicznym w procesie polonizacji nazwisk obcych. Używano go sporadycznie już pod koniec okresu staropolskiego, a na szeroką skalę w epokach późniejszych, zwłaszcza w XVIII-XIX w., por. *Schreybertzky* 1415 r.: *Schreiber*, *Twencitowski* XVI w.: *Tuenzin*, *Gołbacki* 1740 r.: *Goldbach*⁷⁰ i częste po XVIII w. formy typu *Bartmański*, *Bojerski*, *Feldmanowski*, *Gottlibowski*, *Handlowski*, *Langowski*, *Najderski*, *Oberski*, *Weynerowski*, *Wilmanowski*⁷¹.

Z tą najnowszą epoką wiązać zapewne należy także powstanie nazwiska *Brajerski*. Nie notują go podstawowe drukowane źródła heraldyczne i inne dla okresu staro- i średniopolskiego, a i w epoce współczesnej nazwisko to poświadczane jest rzadko. W bogatym katalogu Biblioteki Uniwersyteckiej *KUL reprezentowane jest tylko przez jednego XX-wiecznego autora⁷², na podstawie zaś spisów telefonów mieszkańców wszystkich miast wojewódzkich ustalić można obecność tego nazwiska jedynie w Lublinie, gdzie notowane jest czterokrotnie. Sporadycznie także rejestrowane są formy pokrewne temu nazwisku, jak np. raz jeden *Brajerewski* w spisie oficerów z 1921 r.⁷³ (z rozszerzonym formantem *-ewski*, typowym dla nazwisk północnopolskich⁷⁴) oraz dwukrotnie *Brojerski* (od podstawy *Brojer* stanowiącej odmienny niż *Brajer* rezultat rozwoju formy niem. *Breuer*) w spisie telefonów mieszkańców Poznania i Wrocławia⁷⁵. W świetle powyższego sondażowego jedynie ma-

⁷⁰ Bystron, jw. s. 183n.

⁷¹ Tamże s. 184-193; A. Breyer. *Polonisierte deutsche Familiennamen*. „Deutsche Blätter in Polen” Bd. 1:1924 s. 205n.; Heintze, Cascorbi, jw. s. 77n.

⁷² Tadeusz Brajerski, językoznawca.

⁷³ *Spis oficerów służących czynnie w dniu 1. 6. 21 r.*, Warszawa 1921.

⁷⁴ W. Taszycki. Północnopolskie przymiotniki typu *kutnowski*, *lipnowski*, *powązkowski*. „Język Polski” 48:1968 s. 100-107.

⁷⁵ W dalszym związku z nazwiskiem *Brajerski* pozostaje notowana kilkakrotnie w spisach telefonów forma *Browarski* (Kraków, Łódź, Warszawa, Wrocław) nawiązująca do stp. appellationum *browar* < śrn. *brower* || *brunwer* lub oparteo na nim antroponimu *Browar bądź

teriału widać jednak, że wszystkie te formy, w tym nazwisko *Brajerski*, są strukturami mało popularnymi, może nawet osobliwymi na tle polskiego zasobu antroponimicznego, co tłumaczy się ich przedstawionym wyżej rodowodem: odległym w czasie i przestrzeni źródłosłowem oraz dość złożonym rozwojem fonetyczno-morfologicznym.

---

utworzona od appellativum *browar* < śrn. *browwerei (dziś *Brauerei*) lub opartego na nim toponimu typu *Browar(y)*, *Browarnia*, zob. *Spis miejscowości PRL*. Całkowicie polskimi odpowiednikami tego nazwiska są formy *Gorzelnicki*, *Piwowarski*, *Winiarski*, zob. *Spis telefonów*.